

Οὐχ ἦττον παρ' Ἀρριανῶ συνηθέστατα διὰ τῆς ἀμφὶ μετ' αἰτιατικῆς ἀντωνυμίας ἢ ὀνόματος, βασιλέα ἢ στρατηγὸν δηλοῦντος, προτασσομένου τοῦ ἄρθρου, δηλοῦται οὐχὶ ὁ στρατός, ἀλλ' οἱ ἀκόλουθοι, τὸ ἐπιτελεῖον, οἱ ἠγεμόνες, οἱ ὑπασπισταί, οἱ σωματοφύλακες, ἢ βασιλικὴ φρουρά, ἐν ἐνὶ λόγῳ πάντες οἱ περιστοιχοῦντες τὸν περὶ οὗ ἐκάστοτε πρόκειται βασιλέα ἢ στρατηγόν (1).

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων πρόδηλον ὅτι γραμματικῶς ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ : « Ἀλέξανδρος μὲν καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν πυλίδας τινὰ κατασχίσαντες » ἀμφ' αὐτὸν δύναται νὰ εἴνε « καὶ ἡ ἀκολουθία ἢ βασιλικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου », οἱ σωματοφύλακες δηλ. καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτος, ὡς ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ μου φαίνεται, καὶ « τὸ ἡμισυ τοῦ κατὰ τῶν Μαλλῶν ἀγομένου στρατοῦ », ὡς ὁ κ. κριτῆς φρονεῖ.

Νῦν πόθεν ὁ κύριος οὗτος ἀφορμηθεὶς ἔπεισεν ἑαυτὸν ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ εἴνε ἢ εὐστοχωτέρα καὶ τῇ νῦν περιστάσει εὐαρμοστοτέρα, εἴνε ἄγνωστον, διότι αὐτὸς οὐδὲν περὶ τούτου λέγει. Ὅτι ὅμως ἡ

— Τῆς « ἀμφὶ » προθέσεως οὐδεὶς τῶν συγγραφέων ποιεῖται δαφιλεστέραν χρῆσιν τοῦ Ἀρριανοῦ. Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἔνθα παρὰ τοῖς ἄλλοις συγγραφεῦσιν οἰκονομοῦνται τὰ κατὰ τὸν λόγον δι' ἄλλων ἐκφράσεων προβάλλει παρ' Ἀρριανῶ πάντοτε ἡ πρόθεσις ἀμφί, ὅτε μὲν μετὰ γενικῆς, ὅτε δὲ μετὰ δοτικῆς καὶ συνηθέστατα μετ' αἰτιατικῆς συντεταγμένη. Ὁ Ἀρριανὸς λέγει : ἀμφὶ τοῦ Ἀμμωνος πατρὸς μᾶλλον τι ἢ Φιλίππου δόξης (4, 9, 9) — τὰ ἀμφὶ τῇ γῆ Αἰγυπτία ποιήματα (5, 6, 5) — τὰ ἀμφὶ τῷ ποταμῷ τῷ Ἰνδῷ (6, 1, 5) — τοῦτο τὸ ἀμφὶ τῷ Νείλῳ γραφέν ἀφελεῖν (6, 1, 6) — ἀμφὶ τὸ ἱερόν — τὰ ἀμφὶ τοὺς ἐλέφαντας — τὰ ἀμφὶ τὸν περίπλου — ἐπὶ τῷ ἀμφὶ τὸν Ἡρακλέα μύθῳ πεφημισμένῳ — τὰ ἀμφ' Ἀλέξανδρον (7, 20, 3. 4, 30, 6. 6, 28, 5. 4, 28, 4. 6, 24, 1) καὶ οὕτω καθεξῆς.

1) Οὕτω π. χ. ἐν τῷ χωρίῳ 1, 14, 4 : « Δῆλος ἦν τῶν τε ὄπλων τῇ λαμπρότητι καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τῇ σὺν ἐκπλήξει θεραπείᾳ » οἱ ἀμφ' αὐτὸν εἴνε οἱ σωματοφύλακες τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία αὐτοῦ. — Ἐν τῷ χωρίῳ 1, 6, 5 : « Ἀλέξανδρος δὲ λόφον τινὰς κατέχοντας ἰδὼν οὐ πολλοὺς τῶν πολεμίων .. παρήγγειλε τοῖς σωματοφύλαξι καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐταίροις, ἀναλαβόντάς τας ἀσπίδας ἀναβαίνειν ἐπὶ τοὺς ἵππους καὶ ἐλαύνειν ἐπὶ τὸν γήλοφον » οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἐταῖροι εἴνε οἱ τὴν βασιλικὴν φρουρὰν ἀποτελοῦντες Μακεδόνες ἱππεῖς. — Ἐν τῷ χωρίῳ 4, 24, 6 : « Ἐνταῦθα δὲ ἀφίκοντο αὐτῷ καὶ οἱ ἀμφὶ Κράτερον ξὺν τῇ στρατιᾷ » οἱ ἀμφὶ Κράτερον εἴνε ὁ Κράτερος καὶ τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ. — Ἐν τῷ χωρίῳ (3, 14, 4) : « Οἱ δὲ ἀμφὶ Σιμμίαν καὶ ἡ τούτου τάξις » οἱ « ἀμφὶ Σιμμίαν » εἴνε ὁ Σιμμίας καὶ τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ. — Ἐν τῷ χωρίῳ (3, 13, 1) : « Ὡς δὲ ὁμοῦ τὰ στρατεύματα ἐγίνετο, ὦφθη Δαρειὸς τε καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν » οἱ ἀμφ' αὐτὸν εἴνε οἱ συγγενεῖς, οἱ σωματοφύλακες, τὸ ἐπιτελεῖον καὶ ἡ βασιλικὴ φρουρὰ τοῦ Δαρείου, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐν ἄλλοις δέκα καὶ τέσσαρσι χωρίοις τοῖς ἑξῆς : 1, 5, 2. 1, 15, 6. 3, 22, 5. 7, 3, 4. 7, 24, 2. Ἰδίως δὲ ἐν τοῖς χωρίοις 2, 3, 8. 2, 10, 1. 3, 15, 3. 4, 3, 3. 4, 25, 3. 5, 14, 2. 6, 27, 4. 7, 8, 3. 7, 11, 2.

γνώμη αὐτοῦ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε εὐστοχωτέρα τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατακρινομένης, δύναται τις νὰ πεισθῆ ἴσως, ἂν σμικρὰν τῆς λογικῆς αὐτοῦ δυνάμεως χρῆσιν ποιούμενος ἀναλογισθῆ τὰ ἐξῆς·

Ἐν προσβολῇ τείχους, ἐπὶ πολλὰ στάδια διατεινομένου, ὁ στρατὸς εἶνε διεσκορπισμένος εἰς διάφορα μέρη συντόμως καὶ συγχρόνως προσβάλλων αὐτὸ πανταχόθεν· ἄτεχνον ὄθεν καὶ ἀσύμφορον, ἄλλως δὲ καὶ φύσει ἀδύνατον νὰ εἶνε ὑπερδεκακισχίλιοι ἄνδρες «τὸ ἥμισυ τοῦ κατὰ τῶν Μαλλῶν ἀγομένου στρατοῦ», κατὰ τὸν κ. κριτὴν, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος συνεσωρευμένοι, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κατάσχισιν «πυλίδος τινός», τοῦθ' ὅπερ ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῆ διὰ δύο μόνον πελεκυφόρων στρατιωτῶν. Ὄταν δὲ ἀναλογισθῆ τις προσέτι ὅτι ὁ Ἄλέξανδρος, ἄτε ἀρχιστράτηγος καὶ βασιλεύς, δὲν περιεπλανᾶτο κατὰ τὰς μάχας μόνος, ἀλλὰ πάντοτε ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν καὶ τῶν γενναιοτάτων ἀξιωματικῶν καὶ τῶν συνετωτάτων στρατηγῶν καὶ τῶν μαχιμωτάτων μεγιστάνων καὶ τῶν προσφιλεστάτων αὐτοῦ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ ὁμηλίκων 1). ὅταν ἀναλογισθῆ τις «τὴν ὀξύτητα αὐτοῦ ἐς τοὺς κινδύνους», ὡς ὁ ἴδιος λέγει περὶ ἑαυτοῦ 2) καὶ «τὴν παράδοξον αὐτοῦ τόλμην», ὡς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὠμολόγουν 3). ὅταν ἀναλογισθῆ τις ὅτι εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους ἀπτόητος καὶ ἀνεπίσχετος πρῶτος πάντων ἐρρίπτετο 4), οὐ ἔνεκα, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, οὐδὲν «τοῦ σώματος τῶν γε δὴ ἔμπροσθεν μερῶν ἄτρωτον ὑπολέλειπται» 5). ὅταν ἀναλογισθῆ τις ὅτι καὶ ἄλλοτε κατὰ τὰς πολιορκίας καὶ δὴ ἐν περιστάσεσι πολὺ χαλεπωτέραις τῆς νῦν «ξὺν ὀλίγοις ἀνέρρηξεν πύλας» τειχῶν 6) καὶ ἦτο πολὺ συνειθισμένος εἰς τὰ τοιαῦτα ὁ μεγαλόψυχος καὶ ὀρμητικὸς οὗτος ἄνθρωπος, ἴσως πεισθῆ νὰ πιστεύσῃ ὅτι καὶ ἐνταῦθα εἶνε ἐνδεχόμενον μᾶλλον, συνωδὰ πᾶσι τούτοις νὰ ἔγεινε τὸ πρᾶγμα, ἢ συνωδὰ τῇ ἀντιλήψει τοῦ κ. κριτοῦ. Ὅτι δηλ. ὁ Ἄλέξανδρος καὶ οἱ μαχιμώτατοι

1) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀν. 1, 6, 5. 1, 11, 8. 4, 3, 3. 5, 13, 1. 6, 9, 3. 7, 7, 1. 7, 15, 5. 4.

2) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀνωτ. 1, 13, 7.

3) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀνωτ. 1, 4, 3.

4) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀνωτ. 1, 6, 8. 1, 15, 3 καὶ 7. 1, 28, 6. 2, 10, 3. 3, 23, 2. 4, 3, 2. 4, 4, 5. 4, 30, 3. 5, 13, 1 καὶ 2. 6, 7, 5.

5) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀνωτ. 7, 10, 2. — Περὶ τῶν τραυμάτων τούτων ἴδε Ἀρριαν., ἔνθ. ἀνωτ. 1, 15, 7. 2, 12, 1. 2, 27, 2. 4, 3, 3. 4, 23, 3. 4, 26, 4. 6, 10, 1. 6, 11, 7. Πρὸς καὶ Πλούταρχον περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς 327 Β.

6) Ἀρριανός, ἔνθ. ἀν. 4, 3, 2 καὶ 3,

καὶ γενναιότατοι ἀκόλουθοι αὐτοῦ ἀκατέσχισαν τὴν πυλίδα», δι' ἧς πρῶτοι πάντων αὐτοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἰδὼν αὐτὸν εἰσελθόντα ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτός, καὶ ὅτι βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰσῆλθον τελευταῖοι καὶ αἱ ὁμοῦ Περδίκκα τεταγμένοι», μεθ' ὃ συνηθροίσθησαν πάλιν πάντες περὶ τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα νέοι ἀγῶνες ἀνέμενον αὐτούς.

Τοιαύτη τις δύναται νὰ εἶνε ἡ ἑρμηνεία τοῦ περιμαχήτου τούτου χωρίου. Ἐρμηνεία, ἣν ὑπαγορεύει μὲν ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, δὲν ἀπαγορεύει δὲ ἡ γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἰς ἐπίμετρον δὲ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐπιβεβαιούσι καὶ ἄνδρες πολὺ ἡμῶν ἑλληνικώτεροι καὶ πρὸς τὰ πράγματα πολὺ καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ αὐτοῦ προσεχέστεροι. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης π. χ. 170 ἔτη πρὸ τοῦ Ἀρριανοῦ γενόμενος, ἀφηγεῖται «τὴν παράδοξον καὶ μνείας ἀξίαν ταύτην πράξιν» οὕτω· «Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τῇ πρώτῃ πόλει (τῶν Μαλλῶν) πλησιάσας ἐξ ἐφόδου διενοεῖτο πολιορκεῖν ταύτην. . . Αὐτὸς δὲ διατάξας τὰ περὶ τὴν πολιορκίαν πρῶτος ἡγεῖτο πρὸς τὴν πόλιν, φιλοτιμούμενος αὐτὴν διὰ τῆς βίας χειρῶσασθαι· τῶν δὲ μηχανικῶν ὀργάνων ὑστερούντων πρῶτος δεακόψας πυλίδα καὶ παρεισπεσῶν εἰς τὴν πόλιν πολλοὺς μὲν κατέβαλε, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος συνεδίωξεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν» 1).

Περαιτέρω «κακῶς ἐρμηνεύεται τὸ τοῦ Ἀρριανοῦ «τὰς κλίμακας συντετριφότες», λέγει ὁ κ. κριτῆς καὶ σιωπᾶ. Πράγμα ἠκίστα ἔντιμον, ὡς καὶ ἄνωτέρω ἐλέχθη, καὶ σφόδρα παχύ, τουρκικῶ «φετῆᾶ» παρεμφερές. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον ἔχει οὕτως: «τοῖς γὰρ Μακεδόσι καὶ ταύτῃ ἐν ἀπόρῳ γεγένητο τὰ τῆς προσβολῆς ὅτι οἱ τὸν Ἀλέξανδρον βαλλόμενόν τε ἐπὶ τῷ τείχει ἰδόντες καὶ πηδῶντα εἴσω ἐς τὴν ἄκραν, ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ φόβου μή τι αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς πάθῃ οὐ ξὺν νῶ κινδυνεύων, τὰς κλίμακας συντετριφότες ἄλλοι ἄλλας μηχανὰς εἰς τὸ ἀνελθεῖν ἐπὶ τὸ τεῖχος ὡς ἐν ἀπόροις ἐμηχα-

1) Διόδωρος 17, 98. — Οὕτως ἐννοοῦσι τὸ χωρίον καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τοῦ Ἀρριανοῦ Tafel, Oslander, Schwab, Carol. Mullerus. Ἐπιθ. Griechische Prosaiker in neuen Uebersetzungen v. Tafel, Oslander, Schwab, 42 Bändchen, Stuttgart, 1829, σελ. 419: Alexander und seine Leute schlugen eine kleine Pforte ein und kamen in die Stadt lange vor den Anderen.— Ὁ δὲ Carolus Mullerus «Alexander cum iis qui circa ipsum erant primus perfracta quadam porta in urbem irrupit (Arriani Anabasis ὑπὸ Fr. Dübner, Paris, 1877 σελ. 156).

νῶντο, οἱ μὲν πασσάλους ἐμπηγνύοντες εἰς τὸ τεῖχος» 1) κτλ. Εἶνε δὲ ταῦτα ἐν τῷ Ἑλληνικῷ μου ἀναγνωσματαρίῳ (σελ. 64) ἐκτεθειμένα οὕτω: «Οἱ Μακεδόνες ἰδόντες τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τείχους ἀναβάντα καὶ ἰστάμενον καὶ ἔπειτα πηδήσαντα ἐντὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθησαν μὴ φονευθῆναι καὶ ἔσπευδον νὰ ἀναβῶσι τὰς κλίμακας· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ὁμοῦ ἀνέβαινον, ὅπως προφθάσωσι νὰ σώσωσι τὸν λατρευτὸν αὐτῶν βασιλέα, συνετρίβησαν αἱ κλίμακες καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀναβῶσιν. Πολλὰ ἐμηχανεύθησαν. Ἐνεπήγνουον πασσάλους» κτλ.

Ποῦ ἀλλαχοῦ λοιπὸν κεῖται τὸ ἀμαρτωλόν, εἰ μὴ ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῷ ἤθει τοῦ χρηστοῦ κριτοῦ ἡμῶν; Καὶ ἄλλως δὲ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς εἶνε τόσον περίπυστον, ὥστε καὶ τὰ παιδάκια τῶν σχολείων ἀκόμη γνωρίζουσι αὐτό. Ὁ Πλούταρχος λέγει: «προσθεθεῖσαι τοῖς τείχεσιν αἱ κλίμακες ἐκλάσθησαν», καὶ: «ἐνταῦθ' ἄρ' ἡ Τύχη μεγάλη καὶ λαμπρὰ διέφηνεν ἔργα τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον εὐμενείας, ὅτ' αὐτὸν μὲν εἰς χωρίον ἄσημον καὶ βάρβαρον ἐμβαλοῦσα κατάκλεισε καὶ περιτείχισε, τοὺς δ' ὑπὸ σπουδῆς ἐπιβοηθοῦντας ἔξωθεν καὶ τῶν τειχῶν ἐφιεμένους, κλάσασα καὶ συντρίψασα τὰς κλίμακας ὑπεσκέλισε καὶ κατεκρήμνισεν» 2). Ὁ Διόδωρος λέγει: «Οἱ δὲ Μακεδόνες δύο κλίμακας προσθέντες διὰ τούτων προσανέβαινον ἀθρόοι καὶ συντριβεισῶν ἀμφοτέρων ἐπὶ τὴν γῆν κατηνέχθησαν» 3). Οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Ἀρριανοῦ Tafel, Osian-der καὶ Schwab γράφουσιν: «Δυσχερῆς ἐγένετο τοῖς Μακεδόσιν ἡ ἀλώσις τῶν τειχῶν, διότι ἐκ φόβου μὴ τι πάθῃ ὁ βασιλεὺς ὀρμήσαντες ἀθρόοι νὰ ἀναβῶσιν ἐπὶ τοῦ τείχους, ἔθραυσαν τὰς κλίμακας» 4). Ὁ μεταφραστὴς Karolus Mullerus γράφει: «Οἱ Μακεδόνες συντριβεισῶν τῶν κλιμάκων ἄλλος ἄλλας μηχανὰς ἐμηχανῶντο» 5). Ὁ Pfizer ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι συγγράμματι αὐτοῦ γράφει: αὐρ-

1) Ἀρριανός, ἐνθ. ἄνωτ 6, 10, 3.

2) Πλούταρχος, περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἡ ἀρετῆς 327 B. 343 E. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ βίον Ἀλεξάνδρ. κ. 63, σελ. 700: «ἡ κλίμαξ συνετρίβη».

3) Διόδωρος 17, 98.

4) Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 425: Es war nämlich den Macedoniern das Ersturmen der Mauern auch dadurch erschwert worden, dass diejenigen welche.. im Eifer und in der Furcht es möchte dem Könige.. etwas begegnen, die Leiter zerbrochen hatten und nun κτλ.

5) Ἀρριανός, ἐκδ. Dübner εἰς τὸ χωρίον: Macedones enim.. ruptis scalis alii alia instrumenta excogitabant.

μησαν πάντες εἰς τὰς κλίμακας οὕτως, ὥστε ἐκ τοῦ βάρους τῶν ἀναρριχωμένων αὐταὶ ἐθραύσθησαν» 1).

Περαιτέρω· « Δὲν ἔπεσεν ἐπὶ τὴν ἀσπίδα ὡς πτώμα ὁ Ἀλέξανδρος τρωθεὶς· Ὁ Ἀρριανὸς λέγει — πίπτει ἐπὶ τὴν ἀσπίδα ξυννεύσας » — ταῦτα λέγει ὁ κ. κριτῆς διαστρέφων μὲν τὰ κείμενα, δυσαισθητῶν δὲ πρὸς τὸν νοῦν αὐτῶν.

Ὁ Ἀρριανὸς δὲν λέγει « πίπτει ἐπὶ τὴν ἀσπίδα ξυννεύσας », ἀλλὰ λέγει « πίπτει αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀσπίδα ξυννεύσας »· ὁ ἐστὶ ἀναίσθητος καὶ ἐκλελυμένος (« πολλοῦ δὲ δὴ τοῦ αἵματος καὶ ἀθρόου ἐκρυέντος Ἰλιγγός τε αὐτὸν καὶ λιποψυχία κατέσχε ») 2) κλίνας ἐπὶ τὴν ἀσπίδα 3) πίπτει ἐπ' αὐτῆς ὡς πτώμα κατὰ γῆς, αὐτοῦ, εἰς τὸν τόπον δηλ. ἐνθα ἐμάχετο, ὅπως ἐναργέστατα καταφαίνεται ἐκ τῶν ἄλλων περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐκφράσεων τοῦ Ἀρριανοῦ τῶνδε: « Πευκέστας δὲ περιβάς πεπτωκότε » καὶ « ἤδη τε ἀμφ' αὐτῷ πεπτωκότε κρατερὰ μάχη ξυνειστήκει » 4).

Οὐδεὶς σωφρονῶν ἀντελήφθη οὐδὲ εἶνε δυνατόν ποτε νὰ ἀντιληφθῇ τὰ φυσικώτατα ταῦτα πράγματα ἄλλως ἢ οὕτως: « Τοξευθεὶς ὑπὸ τὸν μαστὸν ἔπεσεν εἰς τὸ γόνυ κατισχυθεὶς ὑπὸ τῆς πληγῆς », λέγει ὁ Διόδωρος 5) — « πρηνῆς ἐπὶ τῆς ἀσπίδος κατέπεσεν » μεταφράζει ὁ Muller 6) — « κλίνας ἐπὶ τὴν ἀσπίδα κατέπεσεν κατὰ γῆς », μεταφράζουσιν ὁ Tafel, ὁ Onisander καὶ ὁ Scwab 7) — « κατέπεσεν κατὰ γῆς » γράφει ὁ Holm 8) — « λιπόθυμος κατέπεσε κατὰ γῆς » γράφει ὁ Niese 9) — « καταπίπτει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ κατὰ γῆς », γράφει ὁ Droysen 10) — « κλίνας ἐπὶ τὴν ἀσπίδα, κατέπεσε κατὰ γῆς », γράφει ὁ Pfizer 11).

1) Pfizer, ἐνθ. ἀνωτ. Drängten sich hitzig Alle nach den Leitern, so dass sie von der Wucht der vielen hinaufklimmenden brachen.

2) Ἀρριανός, ἐνθ. ἀν. 6, 10, 2.

3) Sintenis, ἐν τῇ φερωνύμῳ ἐκδόσει τοῦ Ἀρριανοῦ « *Zusammenknienend* ».

4) Ἀρριανός, ἐνθ. ἀν. 6, 10, 2. 6, 10, 4.

5) Διόδωρος 17, 99.

6) Ἀρριανός, ἐκδ. Dübner: *Pronus in scutum collapsus est*.

7) Ἐνθ. ἀν. *Er sank, auf seinen Schild gelehnt, zu Boden*.

8) Holm, Griech. Geschichte τόμ. 3, σελ. 408.

9) Niese, Gesch. der Griech. und Macedonischen Staate, 1 Theil 1893, σελ. 143: *Er sank ohnmächtig nieder*.

10) Droysen, Geschichte des Hellenismus 1877, erster Theil, II Halband, σελ. 184: *Er sinkt an seinem Schilde nieder*.

11) Pfizer, Geschichte Alexanders des Grossen, Stuttgart, 1846: « *Er sank, auf dem Schilde gelehnt, zu Boden* ».

Καὶ οὕτω πάντες οἱ νήφοντες, διότι μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ κεκωθωνισμένου τινὸς δύναται νὰ ἀνειδωλοποιηθῇ τὸ φάντασμα, ὅπερ ἐφαντάσθη ὁ ἡμέτερος κ. κριτής. Ἡ νήφουσα αὐτοῦ διάνοια κατώρθωσε νὰ φαντασθῇ ἄνθρωπον βληθέντα διὰ τοῦ θώρακος εἰς τὸ στήθος τοξεύματι, ἰλιγγιάσαντα καὶ ἐκ τῆς αἱμορραγίας λιποψυχήσαντα 1), μὴ πεσόντα δ' ὅμως κατὰ γῆς ὡς πτώμα, ἀλλ' εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἰστάμενον, κεκλιμένον ἐπὶ ἐπίσης ἰσταμένης ἀσπίδος καὶ κρεμάμενον οὕτω ἄτονον καὶ ἐκλελυμένον ἑκατέρωθεν αὐτῆς δίκην ἀλλᾶντος μακροῦ ἀφ' ὑψηλοῦ ἀνηρτημένου!

Ἐὰν δὲ τοὺς « βεβλημένους εἰς τὸ στήθος τοξεύματι » καὶ ἔχοντας τὸ βέλος βαθύτατα ἐμπεπαρμένον εἰς αὐτό, ἰλιγγιώντας δὲ καὶ λιποψυχοῦντας ὡς ἐκ τῆς ἐκροῆς πολλοῦ καὶ ἀθρόου αἵματος, (« ἐγγὺς ὑπὸ τοῦ αἵματος ἐκλιπεῖν ») κάκιστα ἔχοντας, ἀναισθήτους καὶ ἐτοιμοθανάτους 2) μεταφέρουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐξηπλωμένους ἢ καθημένους, τοῦτο τὸ δυσεπίλυτον καὶ σοβαρὸν ζήτημα οὔτε ὁ Ἄρριανὸς ἐτόλμησε νὰ θίξῃ οὔτε οἱ ποικιλώνυμοι αὐτοῦ μεταφρασταὶ νὰ διευκρινήσωσιν οὔτε οἱ περιώνυμοι τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἱστοριογράφοι νὰ ἀναπτύξωσιν. Ἐγραψαν μόνον « οἱ δ' ἐξέφερον τὸν βασιλέα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος κακῶς ἔχοντα » — μετέφρασαν ἀπλῶς « *regem pessime affectum scuto efferunt* » — « *trugen einige den König auf seinem Schilde weg* » καὶ ἐσιώπησαν, συνετώτατα πράξαντες, ἀφοῦ τὸ ζήτημα εἶνε τόσο σπουδαῖον καὶ τόσο τὴν κοινὴν κατανόησιν ὑπερβαῖνον, ὥστε θρασύτατος θὰ ἐθεωρεῖτο ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐπεχείρῃ νὰ λύσῃ αὐτό, εἰ μὴ πρότερον δὲν ἐξηκρίβου τίνα γνώμην ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἔχουσιν οἱ πρῶτοι τυχόντες καρραγωγεῖς καὶ ἀστυφύλακες καὶ ὑπηρέται τῶν νοσοκομείων.

Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶνε ἡ βαρυσήμαντος γνώμη τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις κατ' ἀνάγκην — δυστυχῶς — πρέπει νὰ μεταφέρωνται οἱ βαρέως τετρωμένοι καὶ οἱ ἐτοιμοθάνατοι ἐξηπλωμένοι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν γελώτων, εἰς οὓς θὰ ἐξερρήγνυντο τὰ παιδάρια ἐπὶ τῷ ἀπλῷ ἀκούσματι ὅτι κατὰ τὴν νεωτέρα κριτικὴν χαμαιδιδασκαλικὴν ἀντίληψιν μεταφέρουσι νῦν τοὺς

1) Ἄρριανός, ἐνθ. ἀν. 6, 10, 1 καὶ 2.

2) Ἄρριανός, ἐνθ. ἀν. 6, 10, 1. 6, 11, 1. Πλούταρχος βίος Ἀλεξάνδρ. κεφ. 63, σελ. 700 — Περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς 343 F. 344 D.

έτοιμοθανάτους από τόπου εἰς τόπον οὐχὶ ἐξηπλωμένους ἀλλὰ καθημένους.

Ἡ δὲ ἐρμηνεία, ἣν θὰ ἐπιχείρη ὁ διδάσκαλος νὰ δώσῃ, ὅπως ἐπίσχη τὸν γέλωτα τῶν παιδαρίων ἀκουόντων «ἐκάθιζον ἐπὶ ἀσπίδος τὸν τετρωμένον. Διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ δέ τις δὲν ἤθελεν ἐπαρκέσῃ οὐδὲ τὸ ἐπταβόειον σάκος τοῦ Αἴαντος», ἤθελεν ἐπαυξήσῃ αὐτὸν ἔτι μᾶλλον, διότι καὶ ὁ παχυνούστατος τῶν μαθητῶν πάραυτα θὰ ἀνέκραζε : «Καὶ δι' ἓνα βασιλέα θανασίμως τρωθέντα, καὶ δι' ἓνα Ἀλέξανδρον έτοιμοθάνατον δὲν ὑπῆρχε καὶ δευτέρα καὶ τρίτη καὶ δεκάτη ἀσπίς διὰ νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸν ὅσον ἐνδέχεται ἀναπαυτικώτερον» ;

Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς τὰ παιδάρια πολλάκις εἶνε πολὺ νοημονέστερα πολλῶν διδασκάλων καὶ πολλῶν κριτῶν. Διαβλέπουσι δὲ ὀξύτατα τὰς μωρίας αὐτῶν καὶ ἐκμυκτηρίζουσιν ἀσπλάγχχνως αὐτοὺς ἀφραίνοντας καὶ ληροῦντας.

*Ἄν δὲ ἐκ προαιρέσεως μεγαλοψύχου, γενναίως ἐκλακτισθεῖσα ἢ χαμαιδιδασκαλικῆ σοφία μέχρι ἀστρων ἐξετινάχθῃ, ὅπως ἐκεῖθεν τὰς βαρυσημάτων ταύτας περὶ τοῦ «οἱ ἀμφ' αὐτὸν» καὶ τοῦ «ξυννεύσας» καὶ τοῦ «συντετριφότας» ἀληθείας εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἔρποντας βροτοὺς καταγάγῃ, νῦν πᾶν τούναντίον· ἐξ ὑψηλοῦ ἤθους σφοδρῶς ἐκλακτισθεῖσα κατεποντίσθη εἰς τὰ ἀχανῆ βάθη τοῦ ἐπιστητοῦ, ὅπως ἐκεῖθεν τὴν γενναιοτάτην ταύτην ἀπόφανσιν «ὥστε τὸ «**ΤΟΥ**» παρέλκει» εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀναγάγῃ.

Ἐὰν ὁ ἀοίδιμος Παπαρρηγόπουλος ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ ὅτι τοιαύτη κατάχρησις θὰ ἐγένετο τῶν δύο στίχων, οὓς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ περὶ τῶν ὑπασπιστῶν τῆς Μακεδονικῆς στρατιᾶς ἔγραψεν : «Ἵπασπισται ἦτο τὸ ἐλαφρότερον ὀπλισμένον σῶμα τῶν πεζῶν τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς» 1), θὰ ἀντέγραφε πληρέστερον τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Grote περὶ «τῶν ὑπασπιστῶν» γεγραμμένα 2), καὶ οὕτω οὐδεμία ἀφορμὴ εἰς οὐδένα ὑπόξυλον γραμματοδιδασκαλίδην θὰ παρείχετο νὰ σεμνύνηται ἐπὶ σοφίᾳ καὶ νὰ σιληπορδῇ ἐπὶ κριτικῇ δεινότητι, τὰ τετριμμένα ταῦτα ἀκαίρως καὶ ἀστόχως ἀναμασῶν· «Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπασπισται ἦσαν σῶμα στρατοῦ

1) Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐν Ἀθήναις 1886, τόμ. 2, σελ. 26.

2) G. Grote, ἐνθ. ἄνωτ. τόμ. 6, σελ. 423, σημ. 18.

ἴδιον οὐδὲν κοινὸν ἔχοντες πρὸς τοὺς σημερινοὺς τῶν βασιλέων ὑπασπιστάς. Ὡστε τὸ του παρέλκει».

Τὸ ὅτι οἱ «ὑπασπισταὶ» εἶνε σῶμα στρατιωτικὸν ἴδιον τῆς Μακεδονικῆς στρατιᾶς, τοῦτο γινώσκουσιν καὶ τὰ παιδάρια τῶν σχολείων, εἰς τὰ διδακτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐγχειρίδια αὐτῶν ἀναγνόντα τὸ πρᾶγμα. Τὸ ὅτι ὅμως καὶ ἐκ τοῦ σώματος τούτου τοῦ στρατιωτικοῦ «τῶν ὑπασπιστῶν» ἀπετελεῖτο οὐχ ἤκιστα ἡ βασιλικὴ φρουρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία αὐτοῦ, οἱ σωματοφύλακες, οἱ διαγγελεῖς καὶ οἱ ὑπασπισταὶ αὐτοῦ, τοῦτο δὲν δύνανται νὰ γνωρίζωσιν οὔτε τὰ παιδάρια οὔτε οἱ σεμνοπροσωποῦντες ἀύχμηροὶ γραμματοδιδασκαλίδαι, ὅσοι τὴν σοφίαν αὐτῶν ἀντλοῦσιν ἐκ δύο γραμμῶν ὀλιγοσελίδων τινῶν ἢ ἐλλιπῶς ἀντιγεγραμμένων ἱστορικῶν βιβλίων. Ἴνα τις ἀκριβῶς γινώσκῃ τὰ περὶ τῶν «ὑπασπιστῶν» καὶ παύσῃ μὲν περὶ αὐτῶν φληναφῶν, κρίνη δέ, ὅπως ἡ σεμνότης τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἀπαιτεῖ καὶ τὸ καθῆκον τοῦ κριτοῦ ἐπιβάλλει, πρέπει πολλὰ καὶ δὴ καὶ νήφων καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ ἀναγνώσῃ. Πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τὰ γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ G. Grote 1), τοῦ Hans Droysen 2) τοῦ Niese 3), τοῦ I. Droysen, 4), τοῦ Köchly καὶ Rüstow 5), τὰ ὑπὸ τοῦ Sintenis ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ τοῦ Ἀρριανοῦ 6), ἀλλ' ἰδίως πρέπει δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸν τὸν Ἀρριανὸν καὶ δὴ οὐδέποτε νυστάζων ἀλλὰ πάντοτε νήφων, ἵνα δύναται νὰ ἐννοῇ τὰ ἀναγινωσκόμενα καὶ κατορθῶνῃ νὰ συσχετίζῃ, πρὸς ἄλληλα τὰ πάμπολλα καὶ ἑτεροειδῆ χωρία, ἐν οἷς περὶ τῆς διαφόρου ἐν τῇ Μακεδονικῇ στρατιᾷ ἀξίας καὶ περὶ τῶν ποικίλων ἔργων τῶν «ὑπασπιστῶν» τούτων λόγος γίνεται 7).

1) Georg. Grote, ἐνθ. ἀνωτ. τόμ. 6, σελ. 423 καὶ σημ. 18.

2) Ἐν K. F. Hermans Lehrbuch der Griech. Antiquitäten, 2 Band, 2 Abtheilung, erste Hälfte, 1888, σελ. 110 καὶ ὑποσελ, σημ. 3.

3) Niese, Gesch. der Griech. und Makedon. Staaten, 1893, σελ. 42.

4) I. Droysen, Gesch. des Hellenismus, 1 Theil 1877, σελ. 85. 169 καὶ σημ. 2. 170 καὶ σημ. 1.

5) Köchly und Rüstow, Geschichte des Griech. Kriegswesens, σελ. 232 καὶ ἐξ.

6) C. Sintenis Arrians Anabasis, Berlin 1860, σελ. 25 καὶ 26.

7) Ἀρριανὸς ἐνθ. ἀν. 1, 8, 4. 1, 11, 8. 1, 14, 2. 3, 11, 9. 3, 13, 6. 3, 17, 2. 4, 8, 8. 4, 21, 9. 4, 24, 10. 4, 30, 3. 5, 13, 1 καὶ 4. 6, 13, 2. 7, 2, 1. 7, 8, 3. Πρὸς καὶ 1, 1, 11. 1, 5, 2. 1, 6, 5. 1, 8, 3. 1, 8, 4. 1, 22, 4. 1, 22, 7. 1, 24, 4.

Ἐὰν δὲ πάντα ταῦτα ἐπισταμένως ἀναγνωσθῶσι καὶ ἱκανῶς κατάνοηθῶσι, τότε ἡ σεμνὴ αὕτη καὶ μέγεθος ἔχουσα παρατήρησις τοῦ βαθυγνώμονος τούτου κριτοῦ «ὥστε τὸ τοῦ παρέλκει» πάραυτα θὰ ἐκλάμψη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ λαμπρότητι ὡς τέλειον καὶ ἀμώμητον χαμαιδιδασκαλικοῦ ἀβδηριτισμοῦ παράδειγμα.

«Σελ. 74 «ἐκάστη ποιμνὴ ἔχει ἓνα κριόν». Πλείονας τοῦ ἑνός».

Ἄναξ Ἄπολλον, τῶν ἐπῶν τῶν ρευμάτων.
καναχοῦσι πηγαί, δωδεκάκρουνον τὸ στόμα,
Ἴλισός ἐν τῇ φάρυγι· τί ἂν εἶποιμ' ἔτι; 1)

«Σελ. 106 ὁ Φῶτος (Τζαδέλας) ἐγεινεν ἔπειτα, ὅτε ἐμεγάλωσεν, εἰς τῶν μεγαλητέρων ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως». Τοῦ 21; δὲν ἐπέζη».

Λέγει ὁ Μένδελσον Βαρθόλδης :

«Ὁ Φῶτος ἤχθη πρὸ τοῦ Βελῆ, υἱοῦ τοῦ Ἄλῆ, ὅστις τῷ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασσᾶ ἐμελλε νὰ τὸν ψήσῃ ζῶντα. «Δὲν σὲ φοβοῦμαι», ἀπήντησεν ὁ παῖς, «ὁ πατήρ μου θὰ μὲ ἐκδικήσῃ». Τοιοῦτος ἡρωϊσμός ἐν τοσοῦτῳ νεαρᾷ ψυχῇ ἔτυψε βαθύτατα τὸν Ἄλῆ πασσᾶν. Οὕτω δ' ἐφείσθη τῆς ζωῆς τοῦ Φώτου, ὅστις ἐλευθερωθεὶς μετὰ τὸν πόλεμον, **ἠύξθη ἕξοχος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου ἥρωος**» 2).

2, 8, 3. 2, 12, 2. 2, 23, 5. 2, 24, 2. 2, 27, 1. 3, 18, 5. 3, 21, 8. 3, 25, 4. 4, 3, 3. 4, 12, 7. 4, 16, 6. 4, 24, 3. 4, 26, 6. 5, 13, 4. 6, 9, 4. 7, 7, 1.

1) Κρατίνος, Πιτύνη, ἀποσπ. 186, ἐκδ. Kock, τόμ. 1, σελ. 69. — Ὁ Schubert (Allgemeine Thierseelenkunde, Leipzig, 1863, σελ. 257) γράφει: «Einen wirklich eigenen Willen hat das Schaff gar nicht, es folgt deshalb seinem Leithammel . . . wohin er es auch führen mag». Ἐγὼ ἔγραψα (Ἄναγνωσμ. τῆς τετάρτης τάξεως 1892, σελ. 16) «Ἐκάστη ποιμνὴ ἔχει ἓνα κριόν, ὅστις πάντοτε προηγείται ὅλων τῶν ἄλλων προβάτων» Ὁ κ. κριτὴς ἀποκόψας τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος ἔγραψε μόνον τὸ πρῶτον «ἐκάστη ποιμνὴ ἔχει ἓνα κριόν» καὶ τοῦτο, ἵνα ἔπειτα κάμῃ τὴν σπουδαίαν παρατήρησιν «πλείονας τοῦ ἑνός», καὶ τουτο πάλιν, ὅπως καταδειχθῇ ὅτι τοιοῦτον Ἄναγνωσματάριον οὕτω δεινῶς ἀπερὶ τὰ πράγματα σφαλλόμενον οὐχ ἄπαξ» εἶνε «ἀνάξιον εἰσαγωγῆς εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς σχολεῖα!» Πάντα πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς βλέπετε! Πάντα κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἐπιστήμης, πάντα κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς ἠθικῆς.

2) Καρόλου Μελδελσῶνος Βαρθόλδης Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Ἀγγέλου Βλάχου, ἐν Ἀθήναις 1873, μέρος πρῶτον, σελ. 123 ἐν τέλει καὶ 124 ἐν ἀρχ. Πρβλ. αὐτόθ. σελ. 130. 131. 133. 135.

“Ο βούλεται γὰρ μόνον ὄρων καὶ προσδοκῶν ἀλόγιστος ἔσται τῆς ἀληθείας κριτής 1).

«σελ. 123. Ἐνταῦθα γίνεται ἐξήγησις τῆς λέξεως χηλῆς, ἀφοῦ προηγήθησαν τὰ περὶ χοίρου, προβάτου καὶ αἰγός».

Ἡ παρατήρησις αὕτη φέρεται ὅπως ἀποδειχθῆ ὅτι «καὶ περὶ τὰ πράγματα σφάλεται οὐχ ἅπαξ ὁ κ. συγγραφεύς»!

«Σελ. 110 - 113: «Ἡ βασίλισσα τῶν Ἀθηνῶν Πραξιθέα». Πολλῶ ἀφελέστερον καὶ ποιητικώτερον ἔχουσι τὰ τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Λυκούργου (κ. Λεωκράτους 100)».

Φρυξὶς ἀνὴρ πλαγεὶς ἀμείνων καὶ διακονέστερος 2).

Πῶς νὰ καλέσῃ τις τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπαιτοῦντα παρ' ἐνός ἀπλοῦ ἀναγνωσματαριογράφου ποιητικότητα ἴσην πρὸς τὴν τοῦ Εὐριπίδου; Νὰ καλέσῃ τις αὐτὸν ἡλίθιον, ἄθλιον, κακοήθη, ἢ νὰ καλέσῃ τις αὐτὸν κεκωθωνισμένον, ἐξεστηκότα τῶν φρενῶν, κύνα λυσσαλέον; Ἀλλὰ δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει κλοιὸς διὰ τοὺς λυσσαλέους κύνας εἰς τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον; Δὲν ὑπάρχουσι καπηλεῖα εἰς τοῦτον τὸν τόπον καὶ εἶνε ἀνάγκη ἐκ τῆς ἐπισήμου Ἐφημερίδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τοιαῦτα παμβδέλυρα παροινήματα νὰ ἀκούωνται, «ἡ βασίλισσα τῶν Ἀθηνῶν Πραξιθέα — πολλῶ ἀφελέστερον καὶ ποιητικώτερον ἔχουσι τὰ τοῦ Εὐριπίδου»; Ποῦ καὶ πότε ἠκούσθησαν τοιαῦτα ἀνόσια καὶ ἀνίσρα; Ἐν τίνι δικαίωματι ἄνθρωποι παροينوῦντες τὰ ὑψηλότατα τῶν ἐν ἀνθρώποις νηποινεὶ καταπτύουσιν; Ἐν τίνι δικαίωματι ἄνθρωποι λυσσῶντες τὰ κάλλιστα καὶ σεμνότατα τῶν διδαγμάτων ἀπὸ τῶν παιδῶν ἡμῶν ἀρπάζουσι καὶ τὴν λυσσαλέαν αὐτῶν ἐμπάθειαν διὰ τῶν μιαρωτέρων ἀρρητολογιῶν προσπαθοῦντες νὰ συγκαλύψωσιν, «πολλῶ ἀφελέστερον καὶ ποιητικώτερον τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἔχουσιν» ἀναιδέστατα ἐκστομίζουσιν;

1) Μένανδρος ἀπ. 75, ἔκδ. Kock, τόμ. 3, σελ. 25.

2) Ἐπίχαρμος ἀπ. 313, Mullach, τόμ. 1, σελ. 147.

Πρὸς τὸν Εὐριπίδην παραβάλλονται τὰ Ἀναγνωσματάρια, καὶ πρὸς τὴν ποίησιν αὐτοῦ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀναγεγραμμένα, ἢ πρὸς τὰ βιβλία τὰ ἀναγνωστικά τῶν μικρῶν παιδῶν καὶ πρὸς τὸ ἀναγνωσματαριογραφικὸν περιεχόμενον αὐτῶν; Πρὸς τοῦ Εὐριπίδου τὴν ποιητικότητα ἔπρεπε νὰ παραβληθῇ ἡ ψεγομένη αὕτη « βασιλίτσα τῶν Ἀθηνῶν Πραξιθέα » ἢ πρὸς τοῦ βραβευθέντος « Γερομήτρου » καὶ τοῦ « Βασιλογιάννη » καὶ τῆς « σακκορράφας » τὴν ψυχρολογίαν καὶ τὴν χυδαιολογίαν;

Δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω τὸν κ. τοῦτον κριτὴν προσωπικῶς. Δὲν γνωρίζω ἂν μαίνεται ἢ παροινῇ. Ἐναργέστατα ὁμως καταφαίνεται ἐκ πλείστων σημείων τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ ταύτης ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλὴν τοῦ ὅτι εἶνε ψεύστης καὶ ἀμαθής, ἀλλὰ καὶ σωφρονῶν δὲν εἶνε.

Σωφρονῶν ἄνθρωπος βεβαίως ποτὲ δὲν παραλογίζεται ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν μορῶν, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ περιεχόμενον βιβλίου τινός. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν γράφει τὰ τεθολωμένα ἐκεῖνα περὶ συντομίας καὶ χάριτος, περὶ « πλατυασμῶν » καὶ τηκεδόνοσ τῶν ψυχῶν τῶν μικρῶν παιδῶν. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν πληροῖ τὸ μέγιστον μέρος τῆς κριτικῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ καταγράφων τὸν ἀριθμὸν τῶν σελίδων τοῦ περιεχομένου τῶν πρὸς κρίσιν βιβλίων. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν ἀναισθητεῖ πρὸς τὴν τοσαύτην χυδαιολογίαν καὶ βαναυσολογίαν, πρὸς τὴν τοσαύτην γλωσσικὴν σκαιουργίαν, ὅση ἢ τῶν βραβευθέντων βιβλίων. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν γράφει τὴν μίαν στιγμὴν ὅτι κατὰ παιδαγωγικὴν τινὰ ἀρχὴν ἐπιτρέπονται πάντες οἱ τύποι τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης καὶ τὴν ἄλλην στιγμὴν ὅτι εἶνε καταδικαστέον τὸ βιβλίον τὸ περιέχον καὶ τινὰς λέξεις ἐκ τοῦ μὴ ἀκράτου Ἑλληνισμοῦ. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν θεωρεῖ βραβεῖου ἀξίας τὰς λέξεις « κουφάλα, παληόπαιδο, κουμπάρε, μαντύλι » καὶ καταδίκης ἀξίας τὰς λέξεις « τρυπόνω, ρόκα, μανδύλιον ». Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ δὲν ὑποβιβάζει τὴν κριτικὴν ἐπιστήμην εἰς τυροπωλικὴν τέχνην. Σωφρονῶν ἄνθρωπος ἀσχολεῖται ἐξετάζων καὶ διερευνῶν τὸ περιεχόμενον βιβλίου τινός « τί ὠφελεῖ ἢ βλάπτει εἰς ἦθος, γνώμην, τέχνην, λέξιν » 1) καὶ δὲν κάθηται νὰ μετρᾷ τοὺς στίχους τοῦ παιδικοῦ βιβλίου καὶ νὰ ἀντιπαραβάλλῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν πρὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦ κλασικοῦ κειμένου! Σωφρονῶν ἄνθρωπος ποτὲ

1) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Τέχνη ῥητορικὴ, κεφ. 11, ἐδάφ. 10.

δὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἀναγνωσματαριογράφου ποιητικότητα ἴσην τῇ τοῦ Εὐριπίδου. Μόνον κραιπαλῶν, μόνον μαινόμενος δύναται νὰ γράψῃ « ἡ βασίλισσα τῶν Ἀθηνῶν Πραξιθέα — πολλῶ ἀφελέστερον καὶ ποιητικώτερον ἔχουσι τὰ τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Λυκούργῳ (κ. Λεωκράτους) » 1).

« Σελ. 113 Σαλαμινίων γρ. Ἐλευσινίων ».

« Τοὺς συκοφαντικῶς — κρίνοντας — οὐκ ἂν τι λάθοι παραδραμόν, ὀξύτερον μὲν τοῦ Ἄργου ὀρώντας καὶ πανταχόθεν τοῦ σώματος, ἀργυραμοιδικῶς δὲ τῶν λεγομένων ἕκαστα ἐξετάζοντας » 2).

1) Παρέρχομαι τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ ἡμετέρου κριτοῦ τὰ σφυρηλατὰ ἐγκατακεκλεισμένα εἰς τὰς τρεῖς ταύτας γραμμάς, ὡς ἤδη ἐκ τῶν ἀνωτέρω γνωστότατα, τὴν ψευδολογίαν, λέγω, καὶ τὴν ἀμάθειαν, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶπω 1) ὅτι ψεύδεται ὁ κ. κριτῆς λέγων ὅτι τῷ κατὰ Λεωκράτους τοῦ Λυκούργου ἀνέγραψα ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ μου. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « ἡ βασίλισσα τῶν Ἀθηνῶν Πραξιθέα » ἔχω καταγραμμένας τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν ἠντλησα ταῦτα ὡς ἐξῆς: « Λυκούργος κατὰ Λεωκράτους, κεφ. 98. Εὐριπίδης Ἐρεχθεὺς, ἀπ. 362. Ἀπολλόδωρος 3, 15, 1, 4 », ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος πᾶν ἄλλο εἶνε ἢ ποιητής, ἐπομένως ὁ αὐτὸν ἀντιγράφων καὶ παραφράζων πᾶν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ ἐξ ἴσου ποιητικὸς, ὡς ὁ Εὐριπίδης. — 2) ὅτι ἐν τελείᾳ ἀγνοία διατελεῖ ὁ κ. κριτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ « ἀφελούς » ἐν τῷ λόγῳ, περὶ ἀφελείας συχνὰ πυκνὰ βατταρίζων — Ὁ « ἀφελῆ » καλῶν « τοὺς κουμπάρους καὶ τὰς κουφάλες καὶ τὰς μοῦχλες καὶ τὴν κόπρον καὶ τὰ περιττώματα », ὁ ἀφελῆ καλῶν τὸ « ἀντιμόνιον » καὶ τὸ « κᾶτι τι ποῦ λέγεται ἀνθρακικὸν ὀξύ », ὁ « ἀφελῆ » καλῶν τὴν ποίησιν τοῦ Εὐριπίδου οὐδεμίαν βεβαίως ἐννοιαν τοῦ ἀφελούς ἔχει, (ἴδ. ἐκθ. κριτῶν, εἰσηγητῆς ὁ κ. Ζησίου, σελ. 30, α, ἐν τέλ. σελ. 32, β ἐν ἀρχῇ καὶ σελ. 29 περὶ τὸ μέσον: « Ἐν τοῖς — τοῦ κ. Κουρτίδου — διηγήμασιν ὑπάρχει ἡδεῖα ἀφέλεια — τὸ Ἀναγνωσματάριον — τοῦ κ. Κουρτίδου — προτερεῖ πλεῖστον πάντων τῶν λοιπῶν διὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν χάριν — ἀφελέστερον . . ἔχουσι τὰ τοῦ Εὐριπίδου »). Ἐὰν ὁ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποζῶν εὐσυνεΐδητος οὗτος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι διδάσκαλος καὶ ἐν μόνον βλέμμα ἔρριπτεν εἰς τὰ περὶ « ἀφελείας » ὑπὸ τε τοῦ Ἀριστοτέλους (Ῥητορικὴ 1409, β, 131) καὶ τοῦ Ἐρμογένους (περὶ ἰδεῶν τόμος β'. 3, ἐκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 305 - 313. ἐκδ. Spengel, τόμ. 2, σελ. 351 - 357) καὶ τοῦ Ἀριστίδου (Τεχνῶν ῥητορικῶν Β'. ἐκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 410-466. Spengel, τόμ. 2, σελ. 512-514) καὶ ὑπὸ τοῦ Volkmann (Hermagoras, Stettin 1865, σελ. 329) ἐπαναλαμβάνόμενα, θὰ ἠσχύνετο χαρακτηρίζων καὶ ἀποκαλῶν τὸν συνειλκυμένον λόγον καὶ τὰ χημικὰ πράγματα καὶ τὴν βαναυσολογίαν καὶ κοπρολογίαν τοῦ κ. Κουρτίδου καὶ τὴν σεμνολογίαν καὶ ὑψηλολογίαν τοῦ Εὐριπίδου ἀφελῆ.

2) Λουκιανός, Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 10 — Πρόκειται δηλ. περὶ τῆς γενναιοψυχίας τῆς Πραξιθέας, προσενεγκούσης προθύμως τὴν θυγατέρα αὐτῆς ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Ἐλευσινίους πόλεμον τῶν Ἀθηναίων, ὡς διηγείται τοῦτον ὁ Ἀπολλόδωρος (3, 15, 1, 4). Τὸ ὡς πραγματικὸν δὲ σφάλμα καταλογιζόμενον τοῦτο ἔχει οὕτως ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ « ὠρμησαν οἱ Ἀθηναῖοι

Καὶ Ζώϊλος « τὸ ἐξ Ἀμφιπόλεως Θρακικὸν ἀνδράποδον » καὶ Παρθένιος « ὁ μιαρόγλωσσος » καὶ πάντες οἱ ὅμοιοι τούτοις « Μουσῶν σκελετοί », ἀναίσθητοι καὶ ὑποζυγιώδεις Ὀμηρομάστιγες 1) πρὸς ἄλλα βαρύτερα ὀπώσοῦν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἀμαρτήματα (?) ἔστρεψαν τὸ συκοφαντικὸν καὶ μοχθηρὸν βλέμμα αὐτῶν. Ἡσχύνθησαν νὰ καταλογίσωσιν ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι τὴν κατὰ παραδρομὴν ἐναλλαγὴν λέξεως μιᾶς ἀντὶ ἄλλης. Εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ τις τί θὰ ἤκουεν ὁ Ὀμηρος, ἐὰν δὲν εἶχε « Θρακικὰ ἀνδράποδα καὶ μιαρογλώσσους » κριτάς, ἀλλὰ τοὺς ἡμετέρους διὰ τὸν « Πυλαιμένην » αὐτοῦ, ὅστις ἐνῶ πρὸς τὸν φονεύεται ὑπὸ τοῦ Μενελάου, κλαίει ἐν τούτοις ἀλλαχοῦ τὸν ὑπὸ τοῦ Μυριόνου φονευθέντα υἱὸν αὐτοῦ Ἀρπαλίωνα 2), τί διὰ τὴν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διπλὴν μεσημβρίαν αὐτοῦ 3), τί διὰ τὸ τριπλοῦν χρῶμα τῶν τριχῶν τοῦ Ὀδυσσεύς, τοῦ « ὑακίνθῳ ἄνθει » ὁμοίου, τοῦ ξανθοῦ καὶ τοῦ κυανέου 4).

« Γελοῖον ἀπὸ μικρῶν πραγμάτων οὕτω μεγάλα θηρᾶν . . . θρυαλλίδι καὶ λύχνῳ τὸν οὐρανὸν ὁμοῦ καὶ τὰ σύμπαντα μεθιστάντας » 5).

« Σελ. 154 κιθαρωδὸς δὲν σημαίνει μόνον τὸν μουσικόν ».

« Καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν καθ' αὐτὴν ἢ Ἀντίκυρα θεραπεύει » 6).

Μανικὸς ὁ βλέπων ἄλλα καὶ ἀντιλαμβανόμενος καὶ λέγων ἄλλα. Πρόκειται περὶ τοῦ ἄνω μνημονευθέντος διηγήματος « Οἱ γέραναι τοῦ Ἰβύκου (σελ. 518). Τὸ κατακρινόμενον χωρίον ἔχει ἐπὶ λέξει

κατὰ τῶν *Σαλαμινίων* », ἐνῶ πρὸ δύο στίχων φέρεται γεγραμμένον « κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ γείτονες τῶν Ἀθηναίων Ἐλευσίνιοι ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτῶν — τῶν Ἀθηναίων — Ἴσως ἐὰν συνέπιπτε ποτε οἱ ἡμέτεροι κριταὶ νὰ ἀναγνώσωσι τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Bergk (*Griech. Litteraturgeschichte* 1872, τόμ. 1, σελ. 539) : « *Auch dem geschicktesten Erzähler kann ein Versehen geschehen* » (= « καὶ τὸν δεξιώτατον ἐν τῇ ἀφηγήσει δύναται νὰ διαλάβῃ τι », δὲν θὰ ἐγένετο τόσον καταφανὴς ἢ μικρολογία καὶ ἢ μικροψυχία αὐτῶν.

1) Ἀνθολογία 7, 377, ἐπίγραμμα Ἐρυκίου.

2) Ὀμηρος, Ἰλ. Ε 576 καὶ Ν 658.

3) Ὀμηρος, Ἰλ. Α 85 καὶ Π 777.

4) Ὀμηρος, Ὀδύσ. ζ 233, ν 399, π. 175.

5) Πλούταρχος, περὶ τῶν ἐκλελοιπότην χρηστηρίων 410 C.

6) Πλούταρχος, περὶ ἀοργησίας 462 B.

οὕτω : « Ἀπὸ τὸ Ρήγιον, λαμπρὰν Ἑλληνικὴν πόλιν, ἐν Ἰταλίᾳ εὐρισκομένην, ἐξεκίνησεν ὁ Ἴβυκος, περίφημος κιθαρωδός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐχάρισε κάλλιστον δῶρον τὴν μουσικὴν ». — Ὁ δὲ ἡμέτερος κριτὴς ἀντελήφθη καὶ ἔγραψε « κιθαρωδὸς δὲν σημαίνει μόνον τὸν μουσικόν ». — Μανικὸς ὁ ζητῶν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι « καὶ περὶ τὰ πράγματα σφάλεται οὐχ ἅπαξ ὁ συγγραφεὺς » καὶ ἀντὶ τοιαύτης ἐπάγων λόγους, τὸν τύφον καὶ τὴν μανίαν αὐτοῦ ἀπελέγχοντας. Μανικὸς καὶ τετυφωμένος ὁ ἐν τελείᾳ ἀγνοία τῆς σημασίας τοῦ « κιθαρωδός » καὶ τοῦ « μουσικός » διατελῶν καὶ φληναφῶν ἐν τούτοις τὰ ἀσύστατα ταῦτα καὶ ἀναπόδεικτα καὶ ἀπερινόητα, « κιθαρωδὸς δὲν σημαίνει μόνον τὸν μουσικόν ».

Βεβαίως δῶρον τοῦ Θεοῦ κάλλιστον εἶνε ἡ μουσικὴ εἰς τοὺς κιθαρωδοὺς καὶ βεβαίως ἡ κιθαρωδία εἶνε μουσικὴ καὶ ὁ κιθαρωδὸς εἶνε μουσικός καὶ ὁ κιθαρωδὸς λέγεται μουσικός.

Ὅτι δῶρον τοῦ Θεοῦ κάλλιστον εἶνε ἡ μουσικὴ εἰς τοὺς κιθαρωδοὺς, λέγεται ἐν τοῖσδε :

Ἄλλω μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήια ἔργα,
ἄλλω δ' ὄρχηστύν, ἑτέρω κίθαριν καὶ ἀοιδήν 1).

Οἰά τε Μουσάων ἱερὴ δόσις ἀνθρώποισιν
ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταί·
. . ὁ δ' ὄλβιος, ὄντινα Μοῦσαι
φίλωνται· γλυκερὴ οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδὴ 2).

Ὅτι δὲ μουσικὴ εἶνε ἡ κιθαρωδία φαίνεται ἐκ τῶνδε :

« Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο . .
εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριστοῦ . .
εἶτ' αὖ προμαθεῖν ἄσμα ἐδίδασκεν » 3).

« Καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ . .

1) Ὅμηρ. Ἰλ. Ν. 730.

2) Ἡσίοδος, Θεογονία 93. Καὶ ὁ Πίνδαρος, Νεμεονικῶν 3, 1 : Ὡ πότνια Μοῖσα, μάτερ ἀματέρα. Πρβλ. καὶ Πλάτων. Κρατύλ, 406 Α.

3) Ἀριστοφάνης, Νεφέλαι 961,